

Hjelp til psykisk helsevern i Russland

KOMMENTAR OG DEBATT

SVEIN HAUGSGJERD

Email: gaustad.forsk@os.telia.no

JORGE BUSTOS

Aker sykehus
Klinikk for psykiatri
Sognsvannsveien 21
0320 Oslo



I Sovjetunionens tid ble avstanden mellom russisk og vestlig psykiatri etter hvert meget stor. Riktignok hadde Russland store pionerer i psykiatriens barndom: Ivan Pavlov (1849 – 1936), Vladimir Bekhterev (1857 – 1927), Sergej Korsakoff (1853 – 1900) og andre. Russiske psykiatere og psykologer var også tidlig ute med å interessere seg for psykoanalysen. Professorene Nikolaj Osipov, Ivan Ermakov og Jurij Kannabikh tilhørte de russiske psykoanalytiske foreningene som ble startet i årene 1908 – 14, likedan den senere så kjente hjerneforsker Aleksander Luria. Sabina Spielrein og Lou Andreas-Salome var berømte kvinner, kjent fra bøker av Karsten Alnæs og Irvin Yalom, som fikk sin psykoanalytiske utdanning i hhv. Zürich og Wien. Andre russere som tidlig udannet seg i psykoanalyse og ble pionerer i andre land, var Moshe Wulff, Theodore Dozhuskov og Grigorij Ziilborg, som emigrerte til hhv. Israel, Tsjekkia og USA. I 1920 eksisterte det psykoanalytiske foreninger i Moskva, Leningrad, Rostov, Odessa og Kazan, det ble utgitt tidsskrifter og oversettelser av Sigmund Freuds skrifter. Etter flere års debatt om "freudismen" i forhold til marxismen-leninismen ble de psykoanalytiske foreninger forbudt i 1928, selv om dr. Elias Perepel i Leningrad foretok psykoanalytiske behandlinger helt til sin død i 1949. Årsaken til forbudet var at psykoanalysen ble ansett som ikke-vitenskapelig og som et ideologisk redskap mot marxismen og sosialismen. Dette førte til at ikke bare psykoanalytisk behandlingspraksis, men også utdanning, publikasjoner og enhver formidling av kunnskap ble offisielt forbudt.

Glasnost førte med seg at interessen for vestlig psykoterapi som hadde ligget skjult blant russiske psykiatere, psykologer og intellektuelle, kom opp til overflaten. I 1991 ble det dannet en rekke psykoanalytiske foreninger, foruten institutter for gruppeanalyse, psykodrama, gestaltterapi osv. Terapeuter fra USA, England, Tyskland, Nederland og Italia ble etter hvert invitert til å holde seminarer og lede utdanning både i Russland og i andre land som tidligere var deler av Sovjetunionen. Den europeiske føderasjonen for

psykoanalyse har siden samme år stilt seg i spissen for årlige østeuropeiske konferanser om psykoanalyse, og for psykoanalytiske sommerkurser. I 2000 var konferansen i Kiev og sommerkursene i Latvia og Romania.



Kislovodsk, en mangfoldig by med nostalgisk sjel og arkitektur fra 1800-tallet, har huset både en flerkulturell befolkning, diktere, artister og ferierende gjennom århundrer

Fra norsk side har det dels vært kontakt med de baltiske land. Institutt for gruppeanalyse og Institutt for psykoterapi har drevet undervisning i Latvia og Litauen siden 1995, mens Svein Haugsgjerd og tre kolleger har undervist i Estland siden januar 1999. Psykiatrimiljøet i Tromsø har arrangert flere konferanser med kolleger i Murmansk og Arkhangelsk.

En av oss, Svein Haugsgjerd, var selv med på den østeuropeiske konferansen for psykoanalyse i Moskva i 1988. Deltakerne omfattet ca. 100 russiske kolleger og ca. 30 fra Vest-Europa og USA. Professor Nina Asanova var president for konferansen, og blant deltakerne var det noen få russere som var utdannet i London, Paris eller USA, noen få eldre Freud-forskere og Freud-oversettere, og en kjent professor i St. Petersburg, Mikhail Reshetnikov, som er president for den russiske føderasjon for psykoanalyse. De fleste var imidlertid unge mennesker som kom fra byer som Odessa ved Svartehavet, Rostov ved Don, Stavropol i Nord-Kaukasus, Ekaterinburg i Ural og Norilsk i Sibir foruten de to store verdensbyene Moskva og St. Petersburg. Engasjementet og den faglige begeistringen var stor, og slett ikke begrenset bare til psykoanalyse. På bokstandene utenfor konferansesalen var det også litteratur om kroppssorientert terapi, kunstterapi, psykodrama, transaksjonsanalyse og psykologisk samfunnsanalyse, både på engelsk og russisk.

Haugsgjerd ble spesielt kjent med gruppen fra Stavropol, noe som førte til at de inviterte ham som foreleser til sitt årlige etterjulssymposium i januar 2000. Takket være et økonomisk bidrag fra Selvaag-gruppen kunne han dra sammen med sin russisk-talende kollega Jorge Bustos, avdelingsoverlege ved Gaustad sykehus, på et ukeslangt besøk til Pjatigorsk, 25 mil vest for Grosnyi i Tsjetsjenia. Symposiet samlet nærmere 100 deltakere, de fleste fra Stavropol-fylket som i flateinnhold er som Norge sør for Dovre, og har 15 millioner innbyggere som lever av jordbruk og industri – en industri i kraftig forfall for øvrig. Men det var også en del deltakere fra nabofylkene Krasnodar, Rostov, Voronesj og Samara. Stavropol by er hovedstaden i fylket av samme navn (en vanlig navneskikk i Russland) som er en del av det store kornbeltet i Sør-Russland. Det var her Gorbatsjov var guvernør frem til han ble statssjef i Sovjetunionen.



Sommer-Kislovodsk. Dens sol og varme, og de mange mineralkilder og kurbadsentre gjorde byen til et populært reisemål i den tidligere Sovjetunionen

Dette området sørøst for Don og mot de kaukasiske fjellene ble erobret gjennom en flere hundre år lang krig. De russiske dikterne Aleksandr Pusjkin (1799 – 1837), Leo Tolstoj (1828 – 1910) og Mihkail Lermontov (1814 – 41) tjenestegjorde som offiserer i felttoget mot fjellfolkene i 1850-årene, et felttog som kulminerte med at den tsjetsjenske hærføreren imam Shamil ble tatt til fange i Dagestan. Lermontov døde for øvrig i duell i Pjatigorsk, og

dyrkes som en nasjonalhelt i dette området. Stavropol fylke grenser til de etniske republikkene, som fra vest mot øst er: Karachai-Cherkessia, Kabardino-Balkaria, Nord-Ossetia, Ingusjetia, Tsjetsjenia, Dagestan og Kalmykia. De to østligste republikkene befolkes av grupper som er muslimer og snakker språk beslektet med tyrkisk. Osseterne snakker et språk beslektet med persisk, og dyrker en religion med zoroastriske og gnostiske trekk, beslektet med de kurdiske jezidene. Ingusjeterne og tsjetsjenerne er muslimer sterkt influert av sufisme. Dagestan rommer mer enn 50 nasjonaliteter med ulike språk og forskjellige religiøse særpreg. Kalmukkene er derimot buddhister.

Mot Cherkessia ligger grensebyene Pjatigorsk og Kislovodsk (dikteren Aleksandr Solsjenitsyns (f. 1918) fødeby). Disse ble anlagt som festningsbyer rundt år 1800, og har en stor etnisk befolkning, selv om de betraktes som russiske byer. Det var ingen deltakere som arbeidet i disse områdene på konferansen, men utseendet hos noen av dem viste et tydelig innslag av kaukasiske "fjellfolk" med mørke farger og staute, markerte ansiktstrekk. Overlegen ved det lokale psykiatriske sykehuset i Kislovodsk, Igor Bylim, var født og oppvokst i Grosnyi. Han fortalte at mange av hans pasienter nå var flyktninger fra de to tsjetsjenske krigene. For øvrig merket vi krigen ved at det var mange bevæpnede soldater på flyet fra Moskva til Kaukasus, bevæpnet politi kontrollerte bilene på hovedveiene, og vi ble advart mot å gå på egen hånd ut i byen på grunn av faren for kidnapping. Ellers ble vi minnet om hvor stort Russland er ved at tre av våre fem verter i ledergruppen var oppvokst i hhv. Vladivostok, Tomsk og Kasakhstan. Ellers er det verdt å legge merke til at psykologer fra Stavropol ble innkalt til tjeneste som krisepsykologer i Severnomorsk nylig i forbindelse med den forulykkede ubåten Kursk.

Konferansen foregikk med foredrag, diskusjoner, storgrupper og smågrupper, psykodrama og danseterapi. Engasjementet var meget høyt og atmosfæren var livlig, hjertelig og uformell.

Russernes begeistring for psykoanalysen henger tydelig sammen med en begeistring for individuell frihet, anledningen til å gi uttrykk for alle slags følelser og muligheten til å søke anerkjennelse for sin personlige egenart. De understreket hele tiden kontrasten til sovjetperiodens ufrihet, konformitet, jantementalitet og moralisme. Rammen var preget av den største fattigdom. Det fantes verken overhead, tavle, skrivepapir, kulepenn, kaffepauser eller mineralvann. Den eneste "luksus" noen av dem hadde, var Internett-tilgang for dem som hadde tilknytning til universitetet i Stavropol. Diskusjonen viste at de var helt à jour med nyere psykodynamiske teorier gjennom lesing, men manglet veiledning for å kunne omsette denne forståelsen i praksis, både når det gjaldt diagnostisk evaluering og behandling. Det psykiatriske sykehuset var i en elendig forfatning. Det ble ikke gitt offentlig tilskudd til sykehusdriften. Dr. Bylim og hans medarbeidere var avhengige av det honoraret de kunne ta av bemidlede (dvs. nyrike) polikliniske pasienter, og for øvrig var de innlagte pasientene avhengig av å produsere landbruksprodukter til eget forbruk og til salg på torget. Det var ikke penger til moderne psykofarmaka. Den meget magre kontakt og utveksling psykiatrien i Russland har med den vestlige psykiatrien, skyldes at det ikke gis økonomisk støtte til dette i Russland. Den sparsomme kontakten som tross alt har forekommet hittil, har helt og holdent vært finansiert fra vestlig hold.

Vi planlegger en ny reise til neste års konferanse, i Kislovodsk i januar 2001. Dersom flere norske kolleger ønsker å delta, vil dette være svært velkomment.

For øvrig arbeider vi for å forsøke å skaffe finansiell støtte til et treårig utdanningsprogram med norske lærerkrefter for dette området.

Publisert: 20. november 2000. Tidsskr Nor Legeforen. DOI:

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2020. Lastet ned fra tidsskriftet.no